

Др Татјана Брзуловић
Станисављевић
Др Драгана Столић



Ауторско право
у библиотечко–информационој делатности
Општи појмови

2016.

Право интелектуалне својине



1) АУТОРСКО ПРАВО И СРОДНА ПРАВА

а) ауторско право

- б) право интерпретатора
- в) право произвођача фонограма
- г) право произвођача видеограма
- д) право произвођача емисије
- ђ) право произвођача базе података
- е) право првог издавача слободног дела
- ж) право издавача штампаних издања за посебну накнаду

- Чим настане у одређеној форми, ауторско дело ужива ауторскоправну заштиту

2) ПРАВО ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ

- а) патентно право
- б) право жига
- в) право заштите ознаке географског порекла
- г) право заштите индустријског дизајна
- д) право заштите топографије интегрисаног кола
- ђ) право заштите биљне сорте
- е) право сузбијања нелојалне конкуренције
- ж) пословна тајна

- Поступак признавања код надлежног управног органа (Завод за интелектуалну својину)

Заједничко



- 1) Нематеријални (духовни, интелектуални) карактер предмета заштите
- 1) Економска функција – материјална корист од експлоатације предмета

Да ли је присвајање идеја уопште могуће?

Да ли су идеје предодређене да буду јавно добро?

“Право интелектуалне својине нема за циљ да санкционише ‘државину’ на нематеријалним добрима, већ оно успоставља систем забране, изузев носиоцу права, да се тим добром служе у економском смислу” (Марковић, С. Поповић Д., стр. 23-24)

Компромис



- Предмет заштите нису сва добра
- Услови прописани законом
- Садржина заштите усмерена је превасходно на радње *привредног* коришћења
- Постоје временска, просторна и друга ограничења

Предмет заштите



Добра која су резултат људске активности у области уметности, науке, технике и привреде.

1) Творевине:

- нематеријалне креације индивидуалног људског духа
- висок степен оригиналности (печат личности ствараоца)

ЗАСП, чл. 2: “Ауторско дело је оригинална духовна творевина”

(**АУТОРСКА ДЕЛА**, интерпретације, патенти, биљне сорте, индустријски дизајн)

2) Псеудотворевине – творци најчешће правна лица, настала као плод привредне активности (фонограми, видеограми, емисије, базе података)

3) **Ознаке** – обележавање робе или услуга (робна марка /жиг/ и ознаке географског порекла)

> Подела предмета заштите условљава и различити ниво заштите, односно различиту врсту овлашћења субјекта заштите

Ауторско дело



- Предмет ауторскоправне заштите

- Људска творевина
- Духовни садржај
- Одређеност форме
- Оригиналност

Неважно: сврха дела, квалитет, допуштеност, обим и др. (ЗАСП, чл. 2)

Ауторскоправни заштиту имају и: делови дела, незавршена дела, наслов дела! (ЗАСП, чл. 3)

Изузето из ауторскоправне заштите



- Опште идеје, начела, принципи, упутства
 - Не подлежу заштити ни:
 - закони
 - подзаконски акти
 - тумачења закона
 - судски поднесци
 - службени материјали државних органа и др.
- (ЗАСП, чл. 6)

Врсте дела



- Изворна дела
- Дела прераде
- Збирке

(ЗАСП, чл. 4-5)

Аутор дела прераде или збирке завистан је у вршењу својих имовинскоправних овлашћења од аутора изворног дела.

Нпр. обавеза прибављања дозволе како од носиоца ауторског права на делу прераде, тако и од носиоца права на изворном делу.

Нарочито: **личноправна овлашћења** (аутор штити интегритет дела, може да се супротстави недостојном коришћењу и сл.)

Необјављена, објављена и издата дела



Дело је увек заштићено!

- **Необјављено** – није изашло из приватне сфере, ужива **пуну** ауторскоправну заштиту
- **Објављено** – учињено доступним јавности (саопштено јавности)
 - Јавност – круг људи који није унапред одређен ни по величини ни по саставу;
 - Објављено у било којој земљи – сматра се да је објављено и у Србији
- **Издато** – умножено и пуштено у промет у оноликом броју примерака који могу да задовоље разумне потребе јавности

Објављено ≠ издато (ЗАСП, чл. 7)

Аутор



- Физичко лице које је створило дело
 - Својство аутора није ствар избора и није преносиво
 - Могу се пренети (уступити) поједина овлашћења (**уговор, наслеђивање** или непосредно **на основу закона**)
 - Лице које није аутор, а које је **стекло** нека овлашћења, назива се **носиоцем ауторског права**.
- Носиоци ауторског права су:
- **аутор (изворни) и друга лица (дериwативни)**

Напомена: англосаксонски *copyright* систем (САД) допушта да изворни носилац буде и лице које није аутор (нпр. продуцент)

Коауторство



- Коаутори: више аутора који су **вољно** учествовали у стварању дела > **стваралачка сарадња** и **недељивост** стварачког доприноса.
 - Није коаутор: лице које је пружио организациону, техничку, финансијску помоћ, које је дало подстрек или идеју
 - Доприноси појединих коаутора не могу постојати самостално, већ само као део целине
 - Доприноси припадају истој области стваралаштва

Субјективно ауторско право



- Право које штити аутора *поводом његовог ауторског дела.*
- Ауторско право је **искључиво** – једино титулар може да користи, и да забрани другима да користе предмет заштите

Овлашћења:

- **Личноправна** – заштита моралних права аутора
- **Имовинскоправна** – заштита ауторових материјалних интереса

Личноправна овлашћења



акредитован
семинар

1) Овлашћење за признање ауторства (право патернитета) – (ЗАСП, чл. 14)

Основ за супротстављање плагијаризму

2) Овлашћење на назначење имена аутора – да се име назначи на сваком примерку дела (ЗАСП, чл. 15)

3) Овлашћење на објављивање дела – аутор је овлашћен да објави, односно да забрани другима да објаве (ЗАСП, чл. 16)

4) Овлашћење на заштиту интегритета дела – заштита „истоветности дела приликом сваког облика његовог јавног саопштавања (испољавања)“ (Марковић, Поповић, стр. 58)

(ЗАСП, чл. 17) > скраћивање, измене, прераде, преводи

> измене не смеју да вређају част и углед аутора

5) Овлашћење на супротстављање недостојном коришћењу дела (ЗАСП, чл. 18)

Имовинскоправна овлашћења



- Економско искоришћавање дела, као и дела која су настала као прераде
- Из практичних разлога аутор препушта или допушта коришћење дела
- Коришћење у *телесном облику* (производња и пуштање у промет примерака дела, као робе) или *бестелесном* (услуге јавног саопштавања) (Марковић, Поповић, стр. 60)

Имовинскоправна овлашћења/1

(Коришћење ауторског дела у телесном облику)



акредитован
семинар

- 1) Овлашћење на умножавање дела – бележење на телесни носач, односно производња примерака дела**
- Није битан начин умножавања нити број примерака
 - Умножавање је и промена тродимензионалног дела у дводимензионално (скулптура у слику)
 - Пуштање рачунарског програма у рад
 - Постављање дела на интернет (upload, download), као и сам приступ делу (browse) због краткотрајног бележења дела на радну меморију рачунара односно сервера (ЗАСП, чл. 20)



2) Овлашћење на стављање примерака у промет

- продаја, поклон и др.
- нуђење примерака, складиштење, увоз
- елемент јавности (промет који би био релевантан за ауторско право је онај који не спада у сферу приватног – између пријатеља, рођака и сл.)
- **Исцрпљење права!** Овлашћење аутора односно носиоца ауторског права престаје са првом променом власника; власник примерака даље може да ставља у примерак промет без прибављања дозволе аутора
- Национални домашај! (ЗАСП, чл. 21)



3) Овлашћење на давање примерака дела у закуп

- Овим овлашћењем се ограничава дејство исцрпљења права: нови власник примерака дела може тим примерцима слободно да располаже, *осим да их даје у закуп* (нпр. видео клубови)

- У неким земљама – и давање примерака на послугу – библиотеке. Закон у Србији није применио те одредбе: стављање примерака на послугу је слободно.

(ЗАСП, чл. 22) + Чл. 40

Коришћење дела у бестелесном облику (јавно саопштавање дела)



Овлашћење на:

- 1) Извођење дела
- 2) Представљање
- 3) Преношење извођења или представљања
- 4) Емитовање дела (жично или бежично)
- 5) Реемитовање
- 6) Интерактивно чињење дела доступним јавности (интернет)
- 7) Јавно саопштавање дела које се емитује
- 8) Јавно саопштавање дела са носача звука или слике
- 9) Коришћење прераде дела

(ЗАСП, чл. 25-33)

Остала овлашћења



- 1) Приступ примерку дела; власник није дужан да аутору преда примерак
- 2) Забрана излагања оригиналног дела ликовне уметности (осим ако оригинални примерак припада музеју, галерији и сл.)
- 3) Прече право аутора на прераду примерка дела архитектуре
- 4) Право слеђења (у Србији само за дела ликовне уметности): захтева се од власника оригиналног примерка који је продао тај примерак, да обавести аутора о новом власнику; аутору припада и одговарајућа надокнада; не може се одрећи, право слеђења прелази на његове наследнике
- 5) Право аутора на посебну накнаду (накнада од производње и промета уређаја и средстава који су погодни за умножавање ауторских дела) > само преко организације за колективно остваривање ауторског права

(ЗАСП, 34-39)

Ограничења ауторског права



акредитован
семинар

- Органичење не сме да умањи минимална права прописана међународним конвенцијама (Бернском).
- Две групе:
 - 1) Суспензија искључивих права и права на накнаду
 - 2) Законска лиценца

Суспензија



- Укидају се искључива имовинскоправна овлашћења
- Примењује се само на **објављена дела**
 - > **без дозволе аутора или његовог правног следбеника и без плаћања накнаде може се умножавати, односно јавно саопштавати ауторско дело >**

- Спровођење судског поступка
- Јавно информисање о текућем догађају
- Настава, испит, лично усавршавање
- Личне потребе; цело дело само ако је тираж исцрпљен дуже од две године
- Цитирање, под условом да се наведе име аутора, назив дела и место где је дело објављено
- У библиотекама, за архивске потребе, из сопственог примерка...

(ЗАСП, чл. 42-54)

Законска лиценца



- **Без дозволе аутора али уз обавезу плаћања накнаде**
 - Збирка или хрестоматија текстова више аутора за потребе наставе
 - Умножавање и јавно саопштавање у средствима јавног информисања чланака и фотографија који су већ објављени – ако се односе на текућа питања и ако аутор није забранио

Трајање ауторског права



акредитован
семинар

- **Имовинскоправна овлашћења:** живот аутора и 70 година од смрти аутора или коаутора који је последњи умро
 - **Анонимна дела:** 70 година од објављивања
(1. јануар оне године која следи за годином у којој је навршено 70 година)
 - **Личноправна овлашћења** – трајна
 - По истеку рока трајања имовинскоправних овлашћења: брига о заштити моралних права прелази са наследника на удружења аутора и институције из области културе, науке и уметности
 - Свако лице има право да штити морална права аутора!
- (ЗАСП, чл. 102-107)

Промет (пренос) права



1) Наслеђивањем

а) Наследници **могу да врше** нека личноправна овлашћења, осим права на објављивање и права на измену дела ако је то аутор забранио; наследници могу бити и удружења или институције; наследници могу да врше негативни аспект личноправних овлашћења (спречавају, али не могу сами да остварују)

б) Имовинскоправна овлашћења

(ЗАСП, чл. 58-59)

2) На основу уговора – САМО имовинскоправна овлашћења (ЗАСП, чл. 60)

- Искључиво уступање

- Неискључиво

Уговор



- **Уступање** а не пренос имовинскоправних овлашћења; лице коме је уговором уступљено неко овлашћење назива се *стицалац*
 - Право стицаоца се дефинише / ограничава предметно, временски и просторно
 - Искључиво или неискључиво (ЗАСП, чл. 62)

Најчешће: **ауторски уговор** или **уговор о лиценци**; препуштено „аутономији воље“ уговорних страна; законске одредбе се примењују ако нема уговорне одредбе.

Ауторски уговор



- У писаном облику
- Уколико није јасно који је обим облашћења који се уступа, сматра се да је уступљено **мање** овлашћења (у корист аутора)
- Право аутора на ревизију уговора о висини хонорара
- Право аутора на раскид уговора због промењених схватања аутора (право покајања) због околности које није узроковао корисник дела
- Ништавне одредбе о уступању права на сва будућа дела и за непознате облике коришћења (ЗАСП, чл. 64)

Врсте уговора



- **Издавачки уговор**

- Аутор или наследник уступа право на штампање и пуштање примерака у промет; ако дело није објављено, уступа се и право на објављивање; ако је дело умножено поступком који није штампање, не ради се о издавачком уговору;
искључивост!

- Уговор о представљању и уговор о извођењу
- Уговор о преради ауторског дела
- Уговор о филмском делу
- Уговор о наруџбини ауторског дела (рачунарски програм, енциклопедије – колективна ауторска дела)

(ЗАСП, чл. 73-97)

Ауторско дело створено у радном односу



- Дело створено током трајања радног односа и као део радних обавеза
- Послодавац је носилац искључивих имовинских права 5 година (за рачунарске програме – трајно); коришћење дела мора да буде остварено само у оквиру сопствене делатности
- После периода од 5 година, аутор има сва овлашћења; у оквиру тог рока може да стави у промет примерке дела ако објављује сабрана дела
- Аутор има право на посебну накнаду (висина се утврђује општим актом или уговором о раду)

(ЗАСП, чл. 98-101)

Додатак: дела недоступног титулара ауторског права



- Дела која су још увек под ауторскоправном заштитом (нису у јавном домену), али се не може се утврдити ко је носилац имовинскоправних овлашћења (енг. *Orphan works*)
- Актуелно: дигитализација културне и научне баштине
- Директива ЕУ (Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works): још није примењена код нас; дела за која знамо да су још увек под ауторскоправном заштитом не можемо умножавати или јавно саопштавати

Литература



- Закон о ауторском и сродним правима, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012.
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_autorskom_i_srodnim_pravima.html
(приступљено 01.03.2016)
- Марковић, Слободан М., Поповић, Душан В: Право интелектуалне својине, 2. изд., Београд, Правни факултет Универзитета, Центар за издаваштво и информисање, Досије студио, 2014.
- Поповић, Д. (2013). Дигитализација ауторских дела и приступ делима недоступног титулара ауторског права. *Право и привреда*, 50, 4-6, 726–743.
- Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works (text with EEA relevance), Official journal of the European Union, 27.10.2012, L299/5 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF>
(приступљено 02. 05. 2015)



brzulovic@unilib.bg.ac.rs

stolic@unilib.bg.ac.rs